וְאַתְּנִי עָלָּהּ – ועשה תנאי עם הציבור, שיתנו לך את המעות על מנת שתחלקן לכל מי שתרצה. כיון ששמע כן רבה, אִיהוּ נַמִּי – הוא עצמו גם עָבַד חַד כִּיסָא וְאַתְּנִי עָלָּהּ – עשה כיס אחד לצדקה, והתנה עם הציבור, שיוכל לחלק המעות לכל מי שירצה.

רַב אַשֵׁי אָמַר, אֲנָא אַתְּנוּיֵי נַמִּי לֹא צְרִיכְנָא – אני איני צריך להתנות עם הציבור, לִפְּי דְּכָל דְּקָא אָתֵי – כל הבא לתת מעות לקופה, מן הסתם אַדַּעְתָּא דִּידִי אָתֵי – על דעתי הוא נותן, שאתן המעות למי שארצה, וּלְמַאן דִּבְעִינָא יָהֵיבְנָא לֵיהּ – ולכן, למי שאני רוצה אני נותן את המעות.

הגמרא חוזרת לדון בדין ששנינו לעיל (ח:), שרשאים בני העיר 'להסיע על קיצתן': מעשה שהיה בהַנְהוּ בֵּי תְּרֵי טַבָּחֵי – באותם שני שוחטים שבעיר, דְּעָבְדִי עֲנָיְנָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – שעשו תנאי ביניהם, שכל אחד מהם ישחוט וימכור ביום אחר, והוסיפו, דְּכָל מַאן דְּעָבֵיד בְּיוֹמָא דְּחַבְרֵיהּ – שמי מהם שיעבור על התנאי וישחוט ביום של חבירו, נָקְרָעוּהָ לְמַשְׁכֵּיהּ – יקרעו את עור הבהמה ששחט. אָזַל חַד מִנַּיְיהוּ הלך אחד מהם וְעָבַד – שחט בהמה בְּיוֹמָא דְּחַבְרֵיהּ – ביום של חבירו. קָרְעוּ לְמַשְׁכֵּיהּ – וקרע חבירו את עור הבהמה ששחט, על פי התנאי שהסכימו ביניהם. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַיְּיבִינְהוּ רָבָא לְשַׁלּוּמֵי – באו לדין לפני רבא, וחייבו רבא לשלם תמורת עור הבהמה שקרע, מפני שסבר רבא שאין התנאי שהתנו ביניהם מועיל, מהטעם שיתבאר להלן.

אֵיתִיבֵיהּ – שאל רַב יֵימַר בַּר שַׁלְמָיָא לְרָבָא, הרי שנינו בברייתא (לעיל ח:) 'וְלְהַסִּיעַ עַל קִיצָתָם' – שרשאים בני העיר לקבוע דיני ממונות ביניהם, ולקנוס את העובר על תנאם, ומה טעם אין מועיל תנאי זה שהתנו השוחטים ביניהם. לֹא אַהֲדַר לֵיהּ רָבָא – ולא השיב לו רבא. אָמַר רַב פָּפָּא, שַׁפִּיר עָבֵד דִּלְא אַהֲדַר לֵיהּ מִידִי – טוב עשה שלא השיב לו, מפני שאין כאן קושיא, כי מה ששנינו שרשאים בני העיר 'להסיע על קיצתם' הֲנֵי מִילֵּי – דברים אלו אמורים דווקא הֵיכָא דְּלֵיכָּא – במקום שאין שם אָדָם חָשׁוּב, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא – אבל בעיר שיש בה אָדָם חָשׁוּב, לַאו כָּל כְּמִינַּיְיהוּ דְּמַתְנוּ – אין בכחם להתנות אלא בהסכמתו.

ברייתא העוסקת בנאמנותם של גבאי הצדקה: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְחַשְּׁבִין בְּצְדָקָה עִם גַּבָּאֵי צְדָקָה – אין דורשים חשבון מגבאי הצדקה, איך ולמי חילקו את המעות שגבו, אלא נאמנים הם בלא חשבון. וכן, וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁ עִם הַגִּזְבָּרִין – אין דורשים מגזברי הקדש חשבון לְמָה הוציאו את מעות ההקדש. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה גמורה לַדָּבָר, אך יש זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב' יב טז) לגבי עבודת בדק הבית, 'וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת הַכֶּסֶף עַל יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים'. אולם, אין זו ראיה גמורה, שכן פסוק זה עוסק בגזברי בית המקדש, שהיתה שם מלאכה מרובה בפועלים הרבה, ולא יכלו הגזברים לעמוד על החשבון המדויק כמה נתנו לכל אחד, ואין מכאן ראיה גמורה לגבאי צדקה שאפשר להם לעמוד על החשבון.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם גִּבּוֹר נֶאֱמָן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מכל מקום יָצוּר בצרור קשור את המעות שנותן לו וְיִמְנֶה את המעות קודם שנותן לו, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב' יב יא), 'וַיִּצְרוּ וַיִּמְנוּ אֶת הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית ה'', ואחר כך נאמר (שם שם יב) 'וְנָתְנוּ אֶת הַכֶּסֶף וגו' עַל יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה', הרי שקודם שנתנו הכסף, צרו ומנו אותו.

הגמרא עוברת לדון בנאמנותם של העניים נוטלי הצדקה: אָמַר רַב הוּנָא, בּוֹדְקִין לְמְזוֹנוֹת – עני הבא לפנינו לבקש מזון, בודקים אותו תחילה אם אינו רמאי, ורק אחר כך נותנים לו, וְאֵין בּוֹדְקִין לִכְסוּת – אולם אם בא לפנינו ערום בטענה שאין לו מעות לקנות בגדים, נותנים לו מיד ואין בודקים אותו תחילה אם אינו רמאי. אִי בָּעֵית אֵימָא – אם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִקְּרָא – מפסוק. וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִסְּבָרָא. ומפרשת הגמרא: אִי בָּעֵית אֵימָא מִסְּבָרָא, הַאי הבא לפנינו ערום, אִי עני הבא לפנינו מזון קָמְצַעֲרָא לֵיהּ – יש לו צער הגוף, וְאילו הַאי עני הבא לפנינו ערום, לָא קָמְצַעֲרָא לֵיהּ – אין לו צער הגוף, וצער הגוף קשה יותר מבזיון. וְאִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא, הָכָא לגבי נתינת מזון לעני כְּתִיב (שם) 'הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ' וגו', משמע פָּרוֹס לְאַלְתַּר, וְכִדְקָרֵינָן – וכפי שתיבה זו נקראת 'פרוס' שמשמע פרוס לאלתר. וְאילו הָתָם באותו פסוק לגבי נתינת כסות לעני, כְּתִיב 'כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ' וגו', ויש לדרוש, 'כי תראה' בְּשֶׁיִּרָאֶה לְךָ שאינו רמאי.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ – שנינו בברייתא כשיטתו דְּרַב יְהוּדָה, 'אָמַר רַבִּי בּוֹדְקִין אַחֲרָיו אם אינו רמאי, אך אם אמר פָּרְנְסוּנִי שאני רעב, אֵין בּוֹדְקִין'.

הגמרא מביאה משנה העוסקת בהלכות נתינת מזון ['תמחוי'] לעניים: תְּנַן הָתָם (פאה פ"ח מ"ז) אֵין פּוֹחֲתִין לָעֲנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – עני העובר מעיר לעיר, אין נותנים לו פחות מִמְּכִבָּר לחם, הנקנית בשוק בְּפוּנְדְיוֹן [–שֵׁם מטבע]. שיעור זה נאמר כאשר מֵאַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע – מחיר ארבע סאין חיטים בשוק הוא 'סלע'. שכאשר זהו שער מחיר החיטים, אזי ב'פונדיון' אפשר לקנות בכר העשוי מרבע קב חיטים, שהוא שיעור שתי סעודות, כדי שיהיה לו סעודה ליום וסעודה ללילה.

ואם העני לָן בלילה בעיר, נוֹתְנִין לוֹ גם 'פַּרְנָסַת לֵינָה'. מבררת הגמרא: מַאי פַּרְנָסַת לֵינָה. אָמַר רַב פָּפָּא, פּוּרְיָא – מיטה מוצעת לישן עליה,

וּכְי סָדְיָא כר לשים מתחת לראשו. ואם העני שָׁבַת בעיר בשבת, נוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, תוספת סעודה לצורך סעודה שלישית של שבת.

הלכות נוספות בעניני צדקה: תָּנָא, אִם הָיָה העני מַחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים, אֵין נִזְקָקִין לוֹ לתת לו מעות מקופה של צדקה, שמאחר שלמד לחזר על הפתחים, יכול הוא לקבץ מזונו לבדו.

מעשה בַּהֲהוּא עַנְיָא דַּהֲוָה מַחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים, דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ [–שבא לפניו] דְּרַב פָּפָּא לבקש מעות מקופה של צדקה. לֹא מְזַדְּקִיק לֵיהּ – ורב פפא לא נתן לו כלום, על פי מה ששנינו בברייתא, שעני המחזר על הפתחים אין נזקקים לתת לו מקופה של צדקה. אָמַר לֵיהּ רַב סָפָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְבָא לְרַב פָּפָּא, אִי מַר לֹא מְזַדְּקִיק לֵיהּ, אֵינָשׁ אַחֲרִינָא לֹא מְזַדְּקִיק לֵיהּ – אם אתה לא תיתן לו כלום, אף אנשים אחרים לא יתנו לו, שיאמרו, אם רב פפא לא נתן לו מן הסתם רמאי הוא. וכי לֵימוּת לֵיהּ – האם יש להניח לו למות. אלא היה עליך לתת לו מקופה של צדקה. והקשה לו רב פפא, וְהָא תַּנְיָא בברייתא 'אִם הָיָה עָנִי הַמַּחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים אֵין נִזְקָקִין לוֹ'. אָמַר לֵיהּ רב סמא, מה ששנינו 'אֵין נִזְקָקִין לוֹ' הכוונה שאין נזקקים לו לְמַתָּנָה מְרוּבָּה אֲבָל נִזְקָקִין לוֹ לְמַתָּנָה מוּעֶטֶת.

אָמַר רַב אַסִּי, לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ [מִלְּתֵת] שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לצדקה, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה י' לג) על ההוצאות לעבודת בדק הבית, 'וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת, לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ', ואם לבדק הבית כן, כל שכן לצדקה.

הגמרא מביאה כמה מאמרים במעלת הצדקה: וְאָמַר רַב אַסִּי, שְׁקוּלָה צְדָקָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת' וגו', 'מִצְוָה' אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא 'מִצְוֹת' לשון רבים, ומכאן ששקולה וְאילו הַאי הבא לפנינו כשהוא רעב, לֹא קָא מְבַזֵּי – אינו עומד בבזיון, ואפשר לבדוק תחילה אם אינו רמאי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא, שנאמר (ישעיהו נח ז) 'הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ' וגו', ולא נאמר 'פרוס' אלא 'פרוש' בְּשִׁי"ן כְּתִיב, ללמדך 'פָּרוֹשׁ' – דרוש וחקור תחילה עד שיתברר לך בפירוש שאכן צריך הוא, וְרק אחר כך הָדַר הָכִי לֵיהּ – תשוב ותתן לו, וְאילו הָתָם באותו הפסוק, לגבי נתינת כסות לעני, כְּתִיב 'כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ' וגו', משמע 'כִּי תִרְאֶה' לְאַלְתַּר תתן לו, ואל תבדוק תחילה שמא רמאי הוא.

וְרַב יְהוּדָה חלק ואָמַר להיפך, בּוֹדְקִין לִכְסוּת, וְאֵין בּוֹדְקִין לְמְזוֹנוֹת. אִי בָּעֵית אֵימָא – אם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִסְּבָרָא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תאמר שלומדים דין זה מִקְּרָא – מפסוק. ומפרשת הגמרא: אִי בָּעֵית אֵימָא מִסְּבָרָא, הַאי הבא לפנינו לבקש מזון קָמְצַעֲרָא לֵיהּ – יש לו צער הגוף, וְאילו הַאי עני הבא לפנינו ערום, לָא קָמְצַעֲרָא לֵיהּ – אין לו צער הגוף, וצער הגוף קשה יותר מבזיון. וְאִי בָּעֵית אֵימָא קְרָא, הָכָא לגבי נתינת מזון לעני כְּתִיב (שם) 'הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ' וגו', משמע פָּרוֹס לְאַלְתַּר, וְכִדְקָרֵינָן – וכפי שתיבה זו נקראת 'פרוס' שמשמע פרוס לאלתר. וְאילו הָתָם באותו פסוק לגבי נתינת כסות לעני, כְּתִיב 'כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ' וגו', ויש לדרוש, 'כי תראה' בְּשֶׁיִּרָאֶה לְךָ שאינו רמאי.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ – שנינו בברייתא כשיטתו דְּרַב יְהוּדָה, 'אָמַר רַבִּי בּוֹדְקִין אַחֲרָיו אם אינו רמאי, אך אם אמר פָּרְנְסוּנִי שאני רעב, אֵין בּוֹדְקִין'.

הגמרא מביאה משנה העוסקת בהלכות נתינת מזון ['תמחוי'] לעניים: תְּנַן הָתָם (פאה פ"ח מ"ז) אֵין פּוֹחֲתִין לָעֲנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם – עני העובר מעיר לעיר, אין נותנים לו פחות מִמְּכִבָּר לחם, הנקנית בשוק בְּפוּנְדְיוֹן [–שֵׁם מטבע]. שיעור זה נאמר כאשר מֵאַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע – מחיר ארבע סאין חיטים בשוק הוא 'סלע'. שכאשר זהו שער מחיר החיטים, אזי ב'פונדיון' אפשר לקנות בכר העשוי מרבע קב חיטים, שהוא שיעור שתי סעודות, כדי שיהיה לו סעודה ליום וסעודה ללילה.

ואם העני לָן בלילה בעיר, נוֹתְנִין לוֹ גם 'פַּרְנָסַת לֵינָה'. מבררת הגמרא: מַאי פַּרְנָסַת לֵינָה. אָמַר רַב פָּפָּא, פּוּרְיָא – מיטה מוצעת לישן עליה,

וּכְי סָדְיָא כר לשים מתחת לראשו. ואם העני שָׁבַת בעיר בשבת, נוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, תוספת סעודה לצורך סעודה שלישית של שבת.

הלכות נוספות בעניני צדקה: תָּנָא, אִם הָיָה העני מַחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים, אֵין נִזְקָקִין לוֹ לתת לו מעות מקופה של צדקה, שמאחר שלמד לחזר על הפתחים, יכול הוא לקבץ מזונו לבדו.

מעשה בַּהֲהוּא עַנְיָא דַּהֲוָה מַחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים, דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ [–שבא לפניו] דְּרַב פָּפָּא לבקש מעות מקופה של צדקה. לֹא מְזַדְּקִיק לֵיהּ – ורב פפא לא נתן לו כלום, על פי מה ששנינו בברייתא, שעני המחזר על הפתחים אין נזקקים לתת לו מקופה של צדקה. אָמַר לֵיהּ רַב סָפָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְבָא לְרַב פָּפָּא, אִי מַר לֹא מְזַדְּקִיק לֵיהּ, אֵינָשׁ אַחֲרִינָא לֹא מְזַדְּקִיק לֵיהּ – אם אתה לא תיתן לו כלום, אף אנשים אחרים לא יתנו לו, שיאמרו, אם רב פפא לא נתן לו מן הסתם רמאי הוא. וכי לֵימוּת לֵיהּ – האם יש להניח לו למות. אלא היה עליך לתת לו מקופה של צדקה. והקשה לו רב פפא, וְהָא תַּנְיָא בברייתא 'אִם הָיָה עָנִי הַמַּחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים אֵין נִזְקָקִין לוֹ'. אָמַר לֵיהּ רב סמא, מה ששנינו 'אֵין נִזְקָקִין לוֹ' הכוונה שאין נזקקים לו לְמַתָּנָה מְרוּבָּה אֲבָל נִזְקָקִין לוֹ לְמַתָּנָה מוּעֶטֶת.

אָמַר רַב אַסִּי, לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ [מִלְּתֵת] שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לצדקה, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה י' לג) על ההוצאות לעבודת בדק הבית, 'וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת, לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ', ואם לבדק הבית כן, כל שכן לצדקה.

הגמרא מביאה כמה מאמרים במעלת הצדקה: וְאָמַר רַב אַסִּי, שְׁקוּלָה צְדָקָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת' וגו', 'מִצְוָה' אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא 'מִצְוֹת' לשון רבים, ומכאן ששקולה

המשך בעמוד עח

הצדקה כנגד כל מצות התורה.

(סימן לזכירת שלשת המימרות הבאות בגמרא, 'גדול' 'מקדש' 'משה')

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, גָּדוֹל הַמַּעֲשֶׂה – המזרז אחרים ומתרימים לצדקה, **יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה** – מנותן הצדקה. **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה לב יז) **'וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם, וַעֲבֹדַת הַצְּדָקָה הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד עוֹלָם'.** 'מעשה הצדקה', הוא מי שמְעֻשֶּׂה אחרים ומתרימים לצדקה, ועליו נאמרה ברכת 'שלום', שהיא הברכה הגדולה מכל הברכות, הרי שגדול המעשה יותר מהעושה.

ומוסיפה הגמרא: אם **זָכָה** האדם לתת צדקה, מתקיים בו הפסוק (ישעיה נח ז) **'הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ'**, ואם **לֹא זָכָה**, נוטלים הגויים את כספו, ומתקיים בו סוף הפסוק (שם) **'עֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת'**, זו מלכות רומי הצועקת תמיד ואומרת 'הבו הבו' לנו את ממונכם.

אָמַר לְהוּ **רָבָא לִבְנֵי מְחוֹזָא** [–שם עיר], **בְּמָטוּתָא מִנַּיְיכוּ** – בבקשה מכם, **עִוְשׂוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – תגבו צדקה זה מזה, **כִּי הֵיכִי דְּלֵיחֲוֵי לְכוּ שְׁלָמָא בְּמַלְכוּתָא** – כדי שיהיה לכם שלום עם המלכות. כפי שדורשת הגמרא לעיל, שאם לא נותנים צדקה, אזי באה המלכות לתבוע את ממונם.

עוד בגודל מעלת הצדקה: **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אָדָם שׁוֹקֵל שְׁקָלוֹ** – מחצית השקל לקרבנות, **וּמִתְכַּפֵּר לוֹ** עונותיו. **עַכְשָׁיו שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אִם עוֹשִׂין צְדָקָה, מוּטָב,** ומתכפרים עונותיהם, **וְאִם לָאו, בָּאִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְנוֹטְלִין בְּזִרְעָם,** וכפי שדרשה הגמרא לעיל מהפסוק. **וְאַף עַל פִּי כֵן** שנוטלים עובדי כוכבים את ממונם, **נֶחְשָׁב לָהֶן לישראל** אותה נטילת ממון **לִצְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ס יז) **'וְנִגְּשַׂיִךְ צְדָקָה'.**

אָמַר רָבָא, הַאי מֵילְתָא – דבר זה [המבואר להלן], **אִישְׁתָּעִי לִי** – סיפר לי רב ששת, המכונה **'עוּלָּא'** – עולל

מְשַׁנֵּשׁ אַרְחָתֵיהּ דְּאִימֵּיהּ – משבש דרכי אמו [שגרם לה להטות דרכה, ולהתנהג בביזוי, כדלהלן]. ורב ששת סיפר כן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וכך אמר, מַאי דִּכְתִיב (ישעיה נט יז) 'וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן', לוֹמַר לְךָ, מָה שִׁרְיוֹן זֶה העשוי מקליפות קליפות של ברזל להגן ממכת חץ במלחמה, כָּל קְלִיפָּה וּקְלִיפָּה מִצְטָרֶפֶת לְשִׁרְיוֹן גָּדוֹל, אַף צְדָקָה, כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה שאדם נותן, מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל.

רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, ענין זה נלמד מֵהָכָא, נאמר (שם סד ה) 'וְכִבֶּנּוּ עֲדֵים כָּל צִדְקֹתֵינוּ', נמשלה צדקה לבגד, מַה בֶּגֶד זֶה, כָּל נִימָא וְנִימָא – חוט וחוט מִצְטָרֶפֶת לְבֶגֶד גָּדוֹל, אַף צְדָקָה כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל.

מבררת הגמרא: אַמַּאי קָרוּ לֵיהּ לרב ששת 'עוֹלָא מְשַׁנֵּשׁ אַרְחָתֵיהּ דְּאִימֵּיהּ'. על שום מעשה שהיה, כדלהלן.

דְּבָעָא מִינֵּיהּ – שאל רַב אַחְדְּבוֹי בַּר אַמִּי מַרַב ששת, מִנַּיִן לְמְצוֹרָע בְּיְמֵי סַפּוּרוֹ – בימים שהוא סופר לאחר שנרפא מנגעו שֶׁמְּטַמֵּא את הָאָדָם הנוגע בו. אָמַר לוֹ רב ששת, הוֹאִיל וּבאותם הימים הוא מְטַמֵּא בְּגָדִים, כמפורש בתורה (ויקרא יד ט) שעליו להטביל את בגדיו, מכך יש ללמוד שאף מְטַמֵּא אָדָם, שאין הבגדים נטמאים אלא ממי שהוא 'אב הטומאה', ודינו של 'אב הטומאה' שהוא מטמא אדם.

אָמַר לֵיהּ רב אחדבוי, אין להוכיח מכך שמטמא בגדים, שכן דִּילְמָא טוּמְאָה בְּחִבּוּרִים שֶׁאנִי – אולי דווקא הבגדים שלובש המצורע שמחוברים הם בו והם כמוהו נטמאים, אך אם יגע בבגד אחר או באדם לא יטמאו. וראיה לסברא זו: דְּהָא אדם שהֶסְּטֵ [–הזיז] נְבֵילָה, דְּנטמא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים שעליו, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם אחר שיגע בו, הרי שאינו נחשב אב הטומאה, ומכל מקום בגדים שעליו הוא מטמא, מפני שהוא לבוש בהם שנעשים כמוהו.

אָמַר לֵיהּ רב ששת, וְאִלָּא לדבריך, שֶׁרֶץ דְּמְטַמֵּא את הָאָדָם הנוגע בו, מָנָלָן, לַאו – האם אין המקור לזה מִשּׁוּם דְּמְטַמֵּא השרץ בְּגָדִים הנוגעים בו. וכמו כן מצורע שמטמא בגדים, מטמא אף אדם.

אָמַר לֵיהּ רב אחדבוי, שֶׁרֶץ שמטמא אדם, בְּהֶדְיָא [–במפורש] כְּתִיב בֵּיהּ (שם כב ה), 'אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ'.

שב רב ששת והקשה: אֶלָּא שֶׁכְּבָר יֵרֵע דְּמְטַמֵּא אָדָם מָנָלָן, לַאו מִשּׁוּם דְּהוֹאִיל וּמְטַמֵּא השכבת זרע לִבְגָדִים הנוגעים בה, כך גם מְטַמֵּא אָדָם.

אָמַר לֵיהּ רב אחדבוי, שֶׁכְּבַת זֶרַע נָמֵי בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ (שם כב ד), 'אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שְׁכֶבֶת זָרַע'. ודרשו חכמים, 'אוֹ אִישׁ' לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹגֵעַ בשכבת זרע שהוא נטמא.

אַחְדְּרֵיהּ לֵיהּ – רב אחדבוי השיב לרב ששת את תשובותיו בִּבְדִיחוּתָא, לפי שהיה רב ששת נכשל בתשובותיו. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַב ששת, ומחמת קפידתו אִישְׁתִּיק רַב אַחְדְּבוֹי בַּר אַמִּי – נעשה אלם, וְאִתְּיַקַּר תַּלְמוּדֵיהּ – ושכח את תלמודו.

אַתָּיָא אִימֵּיהּ – באה אמו של רב ששת, וְקָא בָּכְיָא קַמֵּיהּ – ובכתה לפני בנה שיתפלל על רב אחדבוי שיתרפא. צָווֹחָה צְווֹחָה וְלֹא אַשְׁגַּח בָּהּ – לא קיבל את דבריה. אָמְרָה לֵיהּ, חֲזִי לְהָנֵי חַדְיֵי דְּמָצִית מֵינַיְיהוּ – ראה את הדגים הללו שינקת מהם, והכר טובה וקבל את בקשתי. בָּעָא רַחֲמֵי עֲלֵיהּ, וְאִיתְּסִי – ונרפא. וכיון שגרם רב ששת לאמו להתנהג בשגעון, בכך שגלתה את דדיה, לפיכך נקרא 'עולא משגש ארחתיה דאמיה'.

מבררת הגמרא: וְדַאֲתָאן עֲלָהּ – ואחרי שבאה לידינו שאלה זו לקובעה בגמרא, מָנָא לָן שמצורע בימי ספורו מטמא אדם. משיבה הגמרא: כְּדְרַבָּנָיְא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, נֶאֱמַר (שם יד ט) 'כִּבּוּם – טבילת בְּגָדִים בְּיְמֵי סַפּוּרוֹ – בסוף ימי ספירת טהרתו, וְנֶאֱמַר גם (שם יד ח) 'כִּבּוּם בְּגָדִים בְּיְמֵי חֻלּוּטוֹ – לאחר שנרפא מנגעו, מַה לְּהַלָּן בימי חלוטו, מְטַמֵּא אָדָם שכן הוקש למת, אַף כָּאן בימי ספורו, מְטַמֵּא אָדָם.

עוד במעלת הצדקה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, גָּדוֹל כח תפילת הָעוֹשֶׂה צְדָקָה בְּסֵתֶר, יוֹתֵר מִכח תפילת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, דְּאִילּוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ כְּתִיב (דברים ט יט) 'כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה, וְאִילּוּ בְּעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּתִיב (משלי כא יד) 'מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף'. [וכן נאמר שם 'וְשֹׁחַד בְּחֵק – צדקה בסתר, שנותן לחיק העני בצנעה, יש בכוחה לכפות חֵמָה עַזָּה'].

וּפְלִיגָא רבי אלעזר על דְּרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מתן בסתר 'אַף' כּוֹפֶה, אך 'חֵמָה' אֵינוֹ כּוֹפֶה. ומה שֶּׁנֶּאֱמַר 'וְשֹׁחַד בְּחֵק חֵמָה עַזָּה' פירושו, אַף עַל פִּי שֶׁשּׁוֹחַד בְּחֵיק, שעושה צדקה בסתר, עדיין חֵמָה עַזָּה.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְעָנִי מִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְהַמְפַיְּסוֹ בְּדְבָרִים של נחומים, מִתְבָּרֵךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת. מבארת הגמרא: הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְעָנִי מִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁשׁ בְּרָכוֹת, דִּכְתִיב (ישעיה נח ז) 'הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ, וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָּיִת וְגוֹ', כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ'. ועל כך נאמרו (שם נח ח–ט) הברכות הבאות: א. 'אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ'. ב. 'וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח'. ג. 'וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ'. ד. 'כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ'. ה. 'אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה'. ו. 'תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי'. הרי שש ברכות.

וְהַמְפַיְּסוֹ בְּדְבָרִים, מִתְבָּרֵךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם נח י–יב) 'וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ' – אם תדבר עם העני הרעב דברי נחומים, וְנַפְשָׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ בדברים, אז תתברך: א. 'וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אׇרְךָ'. ב. 'וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם'. ג. 'וְנָחֲךָ ה' תָּמִיד'. ד. 'וְהִשְׂבִּיעַ בְּצִחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ' וְגוֹ'. ה. 'וְעָצְמֹתֶיךָ יְחַלֵּיץ'. ו. 'וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה'. ז. 'וְכִמּוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לא יְכַזְּבוּ מֵימָיו'. ח. 'וּבָנוּ מִמְּךָ חׇרְבוֹת עוֹלָם'. ט. 'מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תְּקוֹמֵם' וְגוֹ'. י. 'וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פָּרֶץ'. יא. 'מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת'. הרי אחת עשרה ברכות.

וְעוד אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב (משלי כא כא) 'רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד, יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד'. 'ימצא צדקה', משמע, שיבוא לידי עניות וימצא מי שיעשה עמו צדקה, וקשה, וכי מִשּׁוּם דְּרוֹדֵף צְדָקָה, סופו שֶׁיִּמְצָא צְדָקָה. אֶלָּא, לוֹמַר לְךָ, כָּל הָרוֹדֵף אַחַר צְדָקָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַצִּיא לוֹ מְעוֹת וְעוֹשֶׂה בֶּהֶן צְדָקָה. וזהו 'ימצא צדקה', שימצא מעות לעשות בהן עוד צדקה.

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר לדרוש הפסוק 'ימצא צדקה' באופן אחר, שהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמַצִּיא לוֹ בְּנֵי אָדָם הַמְהוּגָּנִים לַעֲשׂוֹת לָהֶן צְדָקָה, כְּדֵי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שְׂכָרוֹ. וזהו 'ימצא צדקה', שימצא בני אדם מהוגנים לעשות להם צדקה.

מבררת הגמרא: לְאַפּוֹקֵי מַאי – להוציא ממה, כלומר, מהי היפוכה של ברכה זו. מבארת הגמרא: לְאַפּוֹקֵי מִדְּדָרַשׁ רַבָּה, דְּדָרַשׁ רַבָּה מַאי דִּכְתִיב (ירמיה יח כג) אצל ירמיהו שהתפלל על אנשי ענתות שהיו מבקשים את נפשו, 'וְיִהְיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ, בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָּהֶם'. אָמַר יִרְמְיָה לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, [אֲפִילּוּ] בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹפֵף אֶת יִצְרָן וּמְכַשְּׁלָן לַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְפָנֶיךָ, הַכְשִׁילֵם בִּנְתִינַת הצדקה לִבְנֵי אָדָם שְׁאֵינָן מְהוּגָּנִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר.

דרשה נוספת בפסוק (שם) 'ימצא חיים צדקה וכבוד': רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, כָּל הָרָגִיל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה, זוֹכֶה חַיִּין לוֹ בָּנִים בַּעֲלֵי חָכְמָה – עוסקים בתורה, בַּעֲלֵי עוֹשֶׁר, בַּעֲלֵי אַגָּדָה – הדורשים לפני הציבור בדברי אגדה. מפרשת הגמרא: בַּעֲלֵי חָכְמָה, דִּכְתִיב

כשם שהנחת תפילין בכל יום היא מצווה דאורייתא על כל יהודי, מבלי הבדל אם הוא גדול בתורה, או איש פשוט, כך חוב גמור על כל יהודי לחשוב כל יום חצי שעה אודות חינוך הילדים, ולעשות הכול, מה שבכוחו לעשות, ויותר מכפי כוחו, לדאוג לפעול על ילדיו שילכו בדרך שבה מדריכים אותם.

היום יום כב טבת